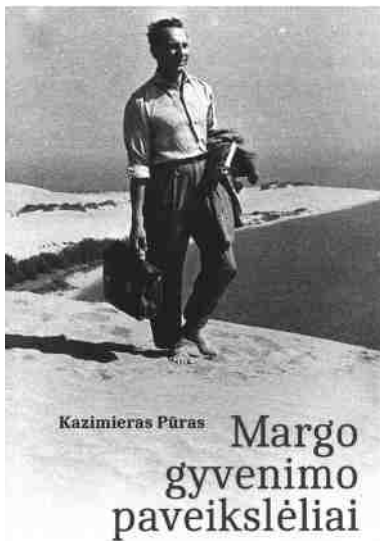

Odė Kuzmiškio karaliui

Viktoras STANISLOVAITIS

„Mano šaknys giliai įsišaknijusios į žiemgalių molžemį“, – rašo šviesaus atminimo Kazimieras Pūras savo prisiminimų knygoje „Margo gyvenimo paveikslėliai“, kuri buvo išleista praeitą rudenį, o metų pabaigoje iškilmingai pristatyta Pasvalio Mariaus Katiliškio viešojoje bibliotekoje.

Kaip sakė renginį vedusi bibliotekos direktorė Danguolė Abazoriuvienė, vakaras buvo skirtas tam, kad kiekvienas sėdintis salėje galėtų nusipiešti savąjį žymaus žurnalisto, literato, ilgamečio Lietuvos radijo ir televizijos bendradarbio bei kūrėjo portretą. Kadangi visas pristatymas buvo grįstas asmeniniu santykiu su 2023 metais mus palikusių Kazimieru, susitikimą gaubė nuoširdus jaukumas ir pagarba.

Sugrąžinti iš užmaršties

Bibliotekos direktorė pabrėžė, kad nors Kazimieras Pūras Vilniuje išgyveno 40 metų ir apkeliavo pusę pasaulio, tikrąją sielos atgaivą jis rasdavo tik grįžęs į tėviškę.

– Dažnas bibliotekos svečias ir nuolatinis jos rėmėjas, dalyvavęs „Šiaurietišku atsivėrimu“ redakcinės kolegijos veikloje, daug publicistikos skelbęs „Darbo“ laikraštyje. Jo dėka iš užmaršties sugrąžinta ne viena sovietmečiu užmiršta ar tendencingai nutylėta asmenybė: žurnalistas, rašytojas Petras Rinkūnas, prelatas Kazimieras Jasėnas, inžinierius Alfonsas Jurskis ir daugybė kitų, – sakė Danguolė Abazoriuvienė, priminda-

ma, kad bibliotekoje yra saugomas velionio rankraščių, knygų bei nuotraukų fondas.

Įdomus ir svarbus ne tik Pasvaliui

Knygos redaktorė Agnė Grinevičiūtė pasakojo, kad su Kazimieru Pūru ją suvedė darbas „Šiaurietiškuose atsivėrimuose“.

– Mūsų pažintis buvo gana fragmentiška – susitikdavome du kartus per metus, kai aš jam padovanodavau naujausią žurnalo numerį. Po to sulaukdavau jo laiško su gana išsamia numerio analize. Tie laišakai mane visuomet labai džiugindavo, – prisiminė redaktorė.

A. Grinevičiūtė prisipažino, jog ją visuomet žavėjo keli asmenybės bruožai, be kurių ji neįsivaizduoja Kazimiero Pūro.

– Smalsumas buvo tas vidinis varikliukas, kuris šį žmogų visada vedė į priekį. Šią savybę jis išsaugojo iki pat gyvenimo pabaigos. Įstrigęs jo jaunatviškumas ir beveik fenomenali atmintis. Knygoje ankstyvos vaikystės epizodus Kazimieras aprašė su tokiu įtraukiu detalumu, kad skaitai tarsi romaną, – tikina A. Grinevičiūtė.

Redaktorė išskyrė knygos dalį, kurioje K. Pūras pasakoja apie darbą Lietuvos radijuje ir televizijoje.

– Man, kaip žurnalistei, ši dalis buvo įdomi ir svarbi, tačiau visiškai nepažinta. Kazimieras dirbo sovietmečiu, o man tas laikotarpis visiškai nepažįstamas. Aš negalėjau suvokti ir patikėti, kad taip iš tiesų buvo. Atrodė, kad skaitau fantastinę pasaką, – prisipažino redaktorė.

Kalbėtoja akcentavo, kad velionio šalies kultūrai nuveikti darbai daro šią knygą įdomią, patrauklią bei

svarbią ne tik Pasvaliui. Plati Kazimiero Pūro gyvenimo ir veiklos panorama įdomi visai Lietuvai.

Knyga ne tik apie senelio gyvenimą

Kazimiero Pūro anūkas Šarūnas Jokubaitis papasakojo knygos viršelio atsiradimo istoriją:

– Yra garsi Antano Sutkaus 1965 metais daryta nuotrauka, kurioje įamžintas prancūzų filosofas Jeanas Paulis Sartre'as, viešintis Nidoje. Ji kažkuo panaši į tą, kuri puošia knygos viršelį. Ji taip pat fotografuota

Knygos redaktorė Agnė Grinevičiūtė akcentavo, kad Kazimiero Pūro šalies kultūrai nuveikti darbai daro šią knygą įdomią, patrauklią bei svarbią ne tik Pasvaliui.

„Kuzmiškis buvo Kazimiero Pūro „imperija“, – tikino humanitarinių mokslų daktaras, profesorius, akademikas Alvydas Jokubaitis.

Nidoje. Tarp šių nuotraukų jokių tiesioginių paralelių nėra, bet joje senelis įamžintas toks, kokį visuomet įsivaizdavau: jaunatviškas, smalsus, su portfeliu ir knyga rankose, keliaujantis link savo dvasios uosto – Kuzmiškio. Ši knyga – ne tik apie senelio Kazimiero gyvenimą, bet ir apie šį kraštą bei visą laikmetį.

Nesuprastas

Filosofas, humanitarinių mokslų daktaras, profesorius, akademikas Alvydas Jokubaitis knygos pristatyme bandė surasti raktą ne tik į savo uošvio Kazimiero Pūro, bet ir visos jo kartos gyvenimą.

– Praėjusią vasarą, ko gero, įminiau mįslę, kuri man nedavė ramybės nuo tada, kai susipažinau su uošviu Kazimieru.

Visi mes turime tėviškes. Aš pats esu iš Gargždų, ir kai pasiekiu Rietavą, širdis pradeda plakti kitaip, nes žinau, kad artėju prie namų. Bet Kazimieras... Aš niekada nemačiau kito tokio žmogaus, kuriam tiek daug reikėtų jo, švelniai tariant, nušiuuręs namelis ir pats Kuzmiškis. Vis bandžiau suprasti – kaip čia taip yra?

(Nukelta į 7 p.)

Autoriaus nuotr.

Regina Grubinskienė su Kazimieru Pūru bendravo dvidešimt metų.

Odė Kuzmiškio karaliui

(Atkelta iš 5 p.)

Kazimieras buvo, pasakykite paprastai, Smetonos Lietuvos vaikas. Ta Lietuva jį išugdė, leido gryčioje mokytis, vėliau atsivėrė kelias į gimnaziją. Taip formavosi ir inteligento misijos suvokimas: turi padaryti kažką prasmingo. Bet vos jam sukako aštuoniolika, Kazimieras pateko į mėsmales, vadinamą Sovietų Sąjunga, kurioje viskas, kas jam buvo svarbu, imta niekinti, trypti.

Jis man rodė vieną pirmųjų savo eilėraščių, skirtą Kalėdoms, parašytą šeštajame dešimtmetyje. Ten skamba liūdna eilutė: „tą šventą naktį einu alaus palakti...“ Parašyta su tokia širdgėla... Įsivaizduokite, kaip turi jaustis žmogus, augęs viename pasaulyje, o staiga atsivėręs kitame, kurio negali pasirinkti.

Kodėl, mano galva, jam Kuzmiškis tapo toks svarbus? Baigėsi sovietmetis, atrodė, jog istorijos ratas turėtų apsisukti, ir Nepriklausomą Lietuvą menantys žmonės – jaustis kaip namuose. Tačiau atsitiko taip, kad uošvis „užsirauna“ ant naujo dalyko: sovietų laikotarpis tampa paniekos objektu. Maža to, kad jį patį niekino sovietų valdžia, ir jis sunkiai gyveno toje santvarkoje, dabar antrą kartą lieki nesuprastas dėl to, kad gyvenai ne savo pasirinktomis aplinkybėmis.

Ir tada jis suprato: nereikia sieti savęs su kokia nors abstrakčia, išgalvota vieta – jis turėjo savo „imperiją“ Kuzmiškyje. Ten viskas tikra, ten jo istorija. Kai jis vakarais vaikštinėdavo po Kuzmiškį, man primindavo liūtą karalių iš animacinio filmo, apžiūrinėjantį savo valdas.

Toks keistas dalykas – uošvis, visą gyvenimą vėlytas ir mėtytas, negalėjęs gyventi taip, kaip norėtų, staiga be galo myli savo Kuzmiškį. Ten net dalį jo pelenų palaidojome. O mūsų vaikai, užaugę nepriklausomoje Lietuvoje, kur viskas ramu ir niekas jų nelaužo, tarsi neturi savo dvasios vietos.

Atrodo, kad gyvenimas mus turi laužyti. Jis neturi būti lengvas, lyg per sviestą slystantis peilis. Didingumas kyla, kai aplinkui tvyrantį chaosą įveikiame ir atsilaikome. Tai Kanto didingumo sąvoka, kai viskas, prie ko pripratę, sugriūva. Mes išsigąstam, nesuprantam, kas vyksta. Bet staiga pereini į savo vidų ir supranti, kad reikia atsilaikyti. Uošviui tai pavyko, – sakė Alvydas Jokubaitis.

Skausmingi kompromisai

Kazimiero Pūro sūnus Dainius, knygos pristatymo metu jautriai dėliojęs prisiminimų apie tėvą mozaiką, prisipažino, kad nors prieš važiuojant į Pasvalį mintyse buvo pasiruošęs būsimos kalbos rėmus,

Kazimiero Pūro anūkas Šarūnas Jokubaitis pasakojo knygos viršelio atsiradimo istoriją.

gimtajame krašte užplūdusios emocijos sugriovė jo planus.

Žymus psichologijos profesorius pratęsė Alvydo Jokubaičio mintis apie tris tėvo išgyventas epochas.

– Tėtis gyveno tris laikotarpius: du laisvės, o per vidurį – ir tai, ko gero, ilgiausias jo gyvenimo tarptarpis – okupacijų metas. Tie laikotarpiai pavaizduoti knygoje ir jie atspindi ne tik Pasvalio krašto, bet ir XX amžiaus Lietuvos istoriją.

Skaitant apie paskutinį jo gyve-

nimo tarpsnį jaučiama nusivylimo gaidelė. Jis buvo pakankamai kritiškas įvairiems įvykiams. Su juo buvo įdomu diskutuoti. Tačiau turėjo ir pakankamai tolerancijos, tad jei nuomonės ir skirdavosi – nesusipykdavome. To galėtų pasimokyti daugelis šiuolaikinių politikų.

Sovietmečio laikotarpis buvo skausmingas visiems. Ir astros dėl žymių to meto žmonių vertinimo verda iki šiol.

Tėtis suprato savo situaciją ir darė tai, ką galėjo. Bet ir šioje knygoje, man atrodo, jaučiami tie, iš ano meto ateinantys savicenzūros elementai.

Kai dedi parašą po produktu, kurį vertins komunistų partijos centrinis komitetas, o vėliau ir Maskva, privalai viską apgalvoti į priekį. Kas iš to, kad tu pademonstruosi ryžtą bei drąsą, jei vėliau viskas užstrigs? Tai pakenks ne tik tau, bet ir visam bendram reikalui. Čia bandau paprastai nupasakoti situacijas, kai nuolat reikėjo daryti kompromisus. Ir tai buvo pakankamai skausminga.

Pasiteisinimas, ko gero, buvo tik vienas – neįmanoma visi turėjo išeiti į mišką, – jaudulio neslėpdamas kalbėjo Dainius Pūras.

Sugrįžimai

Pedagogė, literatų klubo „Užuovėja“ vadovė Regina Grubinskienė pasakojo, kad jos pažintis su Kazimieru Pūru prasidėjo prieš dvidešimt metų, kai ji parengė Kazimiero Zalenso knygą „Sudrumstas šaltinis“.

– Kazimieras atvažiavo į knygos

Apie nelengvus kompromisus, kuriuos teko priimti tėvui, pasakojo Kazimiero Pūro sūnus, psichologijos profesorius Dainius Pūras.

pristatymą kartu su Nijole Baužyte, Vytautu Girdzijausku ir pasidalijo prisiminimais. Kaip jis anuomet sakė – du Kazimierai, du kraštiečiai (Kazimieras Zalenas kilęs iš Puškonių) dvidešimt penkerius metus sėdėjo viename kabinete. Mane jau tada labai nustebino jo atmintis, kad jis tiek daug galėjo papasakoti apie buvusį savo bendradarbį, – prisiminė R. Grubinskienė.

Buvusi ilgametė Petro Vileišio gimnazijos mokytoja prisiminė ir dar vieną epizodą, kai 2017 m. K. Pūras buvo pakviestas į Eugenijaus Matuzevičiaus šimtmečio minėjimą.

– Jis parengė pranešimą, kuriame tarsi tikras literatūrologas dalinasi savo įžvalgomis. Ir tą kartą jis visus sužavėjo savo atmintimi, nors tada jam jau buvo 91-eri, – pasakojo R. Grubinskienė.

„Užuovėjos“ vadovė pasidalino prisiminimais apie jūdviejų susitikimus Petro Vileišio gimnazijoje, Vilniaus kraštiečių susiejimuose, susirašinėjimus.

Regina Grubinskienė perskaitė Kazimiero Pūro eilėraščių „Gimtinei“, virtusį Kiemėnų himnu.

Jame skambantys žodžiai „Žeme Kiemėnų gimtoji, mes tavo grumstelio dalis“ simboliškai užbaigė tą vakarą dėliotą Kazimiero Pūro asmenybės mozaiką.

Visą gyvenimą keliavęs link gimtojo Kuzmiškio, Kazimieras į jį sugrįžo dar kartą. Dabar – knygos pavidalu.

Knygos pristatymo metu pasirodė Kiemėnų moterų vokalinis ansamblis „Sarbenta“.

Autoriaus nuotr.